

Zaangażowanie Autorów

- A – Przygotowanie projektu badawczego
 B – Zbieranie danych
 C – Analiza statystyczna
 D – Interpretacja danych
 E – Przygotowanie manuskryptu
 F – Opracowanie piśmiennictwa
 G – Pozyskanie funduszy

Author's Contribution

- A – Study Design
 B – Data Collection
 C – Statistical Analysis
 D – Data Interpretation
 E – Manuscript Preparation
 F – Literature Search
 G – Funds Collection

Henryk Kuński

SZKIC HISTORII STOWARZYSZENIA LEKARZY SPORTOWYCH W POLSCE (1937-1961)

*OUTLINE OF THE HISTORY OF SPORTS-PHYSICIAN'S
ASSOCIATION IN POLAND (1937-1961)*

Słowa kluczowe: historia medycyny sportowej, lekarz sportowy

Key words: history of sports medicine, sports-physician

Summary

The aim of this report is to present a history of Sports-Physician's Association in Poland. The First Congress of Polish Sports-Physician's and establishing the Association, was held in Worochta on February 10 to 16, 1937. Gustaw Sulc, an Associate Professor and the principal of the State Institute of Hygiene in Warsaw, became the first chairman of Associate management. The Second Polish Sports-Physician Scientific Congress was held in Zakopane, on February 1939. After World War II, in January of 1947, per Dr. Juliusz Majkowski's suggestion, an assembly reactivating Sports-Physician's Association was held. More assemblies were held in Warsaw (1948, 1950, 1951), Poznań (1953), Cracow (1957), Wrocław (1959) and Łódź (1961). Natural ties between the fields, in particular, the medicine of work, applied physiology and preventive medicine, gave grounds to increasing member's canon of Association by naming in the Polish Society of Sports Medicine. The name change created an opportunity to cement the aspirations of the sports medicine environment and encouraged the organization to combine the role of integrating scientific and organizational activities with the field of sports medicine. As a result of the resolution of Association's Assembly, a formal change took place in Łódź on November 1961.

Word count: 2972
Tables: 0
Figures: 0
References: 27

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Redakcja „Medycyny Sportowej”
 03-721 Warszawa, ul. Jagiellońska 3/20
 tel./fax: (0-22) 834-67-72, e-mail: nauka@medsport.pl

Otrzymano / Received 28.09.2006 r.
 Zaakceptowano / Accepted 24.11.2006 r.

W II Rzeczypospolitej, już w latach 1928-1929 prowadzono intensywne prace organizacyjne nad tworzeniem struktur poradnictwa sportowo-lekarskiego i systemem kształcenia lekarzy sportowych, głównie za sprawą działalności Komisji Lekarskiej Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, organu opiniotwórczego dla administracji państwowej w zakresie wychowania fizycznego i sportu [1]. Na przeszkodzie ich powołania, na wzór już istniejących w innych państwach Związków Lekarzy Sportowych, stanęły warunki społeczno-ekonomiczne w okresie wielkiego kryzysu ekonomicznego lat 1929-1933.

Wcześniej, oficjalna delegacja polskich lekarzy sportowych, reprezentowana przez dr. Władysława Dybowskiego i Józefa Mazurka uczestniczyła w lutym 1928 r. w Zjeździe Lekarzy Sportowych z okazji II Zimowych Igrzysk Olimpijskich w St. Moritz [2], podczas którego postanowiono powołać Międzynarodowy Związek Lekarski dla Wychowania Fizycznego i Sportu, późniejszą Federacją Międzynarodową Medycyny Sportowej (FIMS). Liczna delegacja polskich lekarzy i naukowców brała czynny udział w I Międzynarodowym Kongresie Wychowania Fizycznego i Sportu w Amsterdamie w sierpniu 1928 r. [3].

Zrealizowanie idei powołania organizacji polskich lekarzy sportowych poprzedzały znaczące dla środowiska sportowo-lekarskiego wydarzenia. Były to: powołanie w 1934 r. referatu lekarskiego w Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (PUWFiPW) oraz wielokrotne zwiększenie w 1935 r. liczby poradni sportowo-lekarskich i znaczący udział w ich pracy lekarzy wojskowych, ukształtowanych w Szkole Podchorążych Sanitarnych w Warszawie [4]. Liczny udział polskich lekarzy i naukowców w Kongresie FIMS w Berlinie w lipcu 1936 r. i szczegółowe zapoznanie się z systemem organizacji niemieckich lekarzy sportowych, mogły też być impulsem do intensyfikacji prac nad powołaniem organizacji lekarzy sportowych w Polsce [5,6]. W tle zdarzeń był też problem narastającej konkurencji w zawodzie lekarza i zapewnienia możliwości dodatkowego zarobkowania dla doksztalcanych na kursach lekarzy a kontrolowanych przez organizację korporacyjną, zrzeszającą lekarzy sportowych [7,8].

Przygotowania do powołania Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych (SLS) przybrały formę zorganizowanych działań w drugiej połowie 1936 r. Podstawową wersję statutu Stowarzyszenia opracowali dr Juliusz Majkowski i doc. Gustaw Szulc. Staraniem Komitetu Organizacyjnego, kierowanego przez dr. Juliusza Majkowskiego, umiejscowionego w Referacie Opieki Lekarskiej PUWFiPW, przy współudziale lwowskiego środowiska administracyjnego i naukowego, przystąpiono do organizacji Zjazdu [9].

Pierwszy Zjazd Polskich Lekarzy Sportowych, połączony z organizacją Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych, odbył się w dniach 10-16 lutego 1937 r. w Worochcie, popularnym kurorcie na południowo-wschodnich kresach Rzeczypospolitej. Protektorat nad Zjazdem objął gen. dr Stanisław Rouppert, ówczesny szef Departamentu Służby Zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych, wiceprzewodniczący Rady Naukowej Wychowania Fizycznego i przewodniczący jej Komisji Lekarskiej, członek Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. W tym samym czasie, z metą w Worochcie, odbywał się trzydniowy drużynowy i indywidualny marsz zimowy huculskim „Śzlakiem II Brygady Legionów”.

W ramach Zjazdu zorganizowano dla uczestników kurs narciarski, a dla zaawansowanych szereg ciekawych wycieczek narciarskich na Czarnohorę.

W pierwszym dniu Zjazdu odbyło się zebranie organizacyjne powołujące SLS. Przyjęto przedstawiony przez Komitet Organizacyjny statut i wybrano Zarząd Stowarzyszenia. Pierwszym przewodniczącym został doc. dr Gustaw Szulc, dyrektor Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie. Doc. dr Władysław Dybowski, członek Zarządu FIMS, został wiceprzewodniczącym Zarządu, a funkcję sekretarza powierzono dr. Romanowi Rettingerowi (w rok później funkcję tę przejął dr Juliusz Majkowski). W drugim i trzecim dniu Zjazdu odbyły się posiedzenia naukowe z dominującą tematyką fizjologiczno-higieniczną i organizacyjną [10].

W przedyskutowanym statucie Stowarzyszenia wyznaczono cele-zadania. Były to: zrzeszenie lekarzy sportowych oraz lekarzy pracujących na terenie wychowania fizycznego, doskonalenie i zwiększenie kadry lekarzy sportowych, krzewienie wśród członków SLS ducha koleżeństwa, solidarności, ofiarności moralnej i materialnej, dążenie do zapewnienia SLS wpływu na sprawy badań sportowo-lekarskich i obsadę lekarzy sportowych w klubach, poradniach, obozach itp. oraz propagowanie zagadnień sportowo-lekarskich wśród społeczeństwa w ogóle, a wśród świata lekarskiego w szczególności. Środkami do osiągnięcia tych celów były: zwoływanie zjazdów, organizowanie kursów i odczytów naukowych, wydawanie czasopiśma służącego sprawom medycyny sportowej i organizowanie wzorowych poradni sportowo-lekarskich [11].

Drugi Zjazd Naukowy Polskich Lekarzy Sportowych odbył się w Zakopanem w lutym 1939 r., w czasie Międzynarodowych Zawodów Narciarskich FIS.

W Komitecie Organizacyjnym brali udział dr Henryk Levittoux, doc. dr Eleonora Reicher i dr Roman Rettinger. Referentami na Zjeździe byli wybitni polscy fizjolodzy (doc. dr Władysław Dybowski) i klinicyści-interniści (doc. dr Eleonora Reicher, doc. dr Michał Rosnowski) oraz ortopedzi (dr Henryk Levittoux, dr Gustaw Nowotny), praktycznie i teoretycznie zainteresowani medycyną sportową [12].

W latach 1928-1937 polscy lekarze regularnie brali udział w pracach FIMS, zapraszani do wygłaszania referatów programowych na Kongresach FIMS w Amsterdamie (1928), Turynie (1933), Chamonix (1934), Berlinie (1936) i Paryżu (1937). Był to okres wyjątkowej pozycji polskiej medycyny sportowej w środowisku międzynarodowym.

Po Drugiej Wojnie Światowej, już w styczniu 1947 r., z inicjatywy dr. Juliusza Majkowskiego odbyło się zebranie reaktywujące SLS, przez organizatorów uważane za I Walny Zjazd Członków SLS (w podtekście powojenny) [13]. Działalność SLS, koordynowana przez Zarząd Główny, realizowana była w Kołach Okręgowych, w formie posiedzeń naukowych i organizacji przez najprężniej działające Koła Walnych Zjazdów Stowarzyszenia wraz z Konferencjami Naukowymi Medycyny Sportowej. Kolejne Zjazdy SLS, już z częścią naukową, w latach 1948-1951 były zorganizowane przez warszawskie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Juliusza Majkowskiego.

Historycznie III, ówczasie określane jako II Walny Zjazd Członków SLS, odbył się w dniu 23 maja 1948 r. w Warszawie, w sali wykładowej Polskiej YMCA.

W Zjeździe wzięli udział członkowie przybyli głównie z Warszawy, Krakowa, Gdańska, Poznania i Lublina. Na przewodniczącego Zjazdu wybrany został dr Waclaw Kafliński. W części pierwszej – naukowej, trwającej ponad 3 godziny, zostały wygłoszone trzy referaty programowe: referat prof. Włodzimierza Missiuro na temat fizjologicznego wpływ treningu sportowego na organizm, referat dr. Waclawa Sidorowicza dotyczący zachowania ciśnienia rozkurczowego krwi przy próbie czynnościowej u sportowców i referat dr. Stefana Łukasika – o urazach stawów w sporcie. W części drugiej – organizacyjnej, Zjazd zatwierdził protokół I Walnego Zjazdu SLS z dnia 5 I 1947 r. i przyjął do wiadomości sprawozdanie ustępującego Zarządu pod przewodnictwem prezesa dr. Juliusza Majkowskiego. Prezesem na następną kadencję wybrano dr. Waclawa Sidorowicza [14]. W końcowej części Zjazdu uchwalono wniosek o nadanie Członkostwa Honorowego SLS prof. dr. Włodzimierzowi Missiuro.

Następny Walny Zjazd SLS odbył się 23 marca 1949 r. w Warszawie. Głównym celem Zjazdu były sprawy organizacyjne związane ze zmianą na stanowisku prezesa SLS. Dokonano wyboru nowego prezesa, którym został dr Juliusz Majkowski. Omówiono też zagadnienie badań lekarskich w sporcie przed masowymi imprezami. Referat o charakterze problemów internistycznych przedstawił dr Eligiusz Preisler z Poznania, metodykę badań masowych w zakresie chirurgii i ortopedii zreferował dr Stefan Łukasik z Warszawy.

IV Walny Zjazd SLS później zakwalifikowany historycznie jako IV Naukowy Zjazd SLS, odbył się w dniach 1-2 kwietnia 1950 r. w Warszawie. Na początku obrad wręczono dyplomy Członków Honorowych SLS prof. dr. Zygmuntowi Gilewiczowi, prof. dr. Włodzimierzowi Missiuro, prof. dr. Tadeuszowi Kielanowskiemu i dr. Juliuszowi Majkowskiemu. Program Zjazdu obejmował w pierwszym dniu część organizacyjną, w drugim naukową. Stowarzyszenie skupiało ponad 200 lekarzy rozsianych po całej Polsce, przy czym w formie zorganizowanych kół pracowało tylko pięć ośrodków, a mianowicie: Warszawa, Lublin, Łódź, Kraków i Poznań. W dyskusji nad zadaniami i możliwościami Stowarzyszenia wnioskowano, aby ta organizacja, wobec ogromu potrzeb masowego ruchu sportowego, nie zajmowała się bezpośrednio zagadnieniami organizowania opieki lekarskiej w sensie praktycznym, ale powinna w pierwszym rzędzie skupić się na naukowej stronie zagadnienia. Opierając się na tych przesłankach, Stowarzyszenie sprecyzowało formy pracy, wśród których uwypuklono pogłębienie wiedzy fachowej swoich członków poprzez publikacje i wydawnictwa. Referat programowy pod tytułem „Opieka lekarska nad zawodnikiem wyczynowym” przygotowało Centrum Medycyny Sportowej. Referat naświetlał problem od strony organizacyjnej i od strony poszczególnych specjalności lekarskich – internisty (dr Waclaw Sidorowicz), chirurga (dr Stefan Łukasik), ginekologa (dr Małgorzata Bulska) i rentgenologa (dr Wanda Czarnocka-Karpińska). Wygłoszono pięć doniesień: dr Marian Weiss mówił na temat balneologicznego leczenia urazów sportowych, dr Eligiusz Preisler przedstawił badania nad kajakarzami, dr Stanisław Grochmal podzielił się badaniami testowymi przeprowadzonymi na grupie narciarzy, dr Ryszard Jędrzejewski zaproponował organizację referatów lekarskich przy związkach sportowych i zrzeszeniach, a dr Jan Anyżewski zapoznał zebranych z problemem ćwiczeń fizycznych dla inwalidów [15].

V Zjazd SLS odbył się w dniach 7-8 grudnia 1951 r. w Warszawie. Zorganizowało go warszawskie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Juliusza Majkowskiego. Obrady odbywały się na terenie Akademii Wychowania Fizycznego. Wiodącymi tematami części naukowej były: ocena wydolności ustroju w świetle nauki Pawłowa, zapobieganie urazowości w sporcie oraz problematyka prób czynnościowych układu krążenia w ocenie zdolności przystosowawczych do wysiłków fizycznych. Opublikowane i znaczące w swej zawartości treściowej referaty wygłosili: Włodzimierz Missiuro, Stefan Łukasik, Leon Bocheński, Waclaw Sidorowicz, Wanda Czarnocka-Karpińska i Stanisław Grochmal [16].

VI Zjazd Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych odbył się w dniu 28 listopada 1953 r. w Poznaniu. Zorganizowany został przez poznańskie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Eligiusza Preislera. Obrady odbywały się na terenie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Głównym tematem części naukowej Zjazdu było zagadnienie badań czynnościowych w ocenie wydolności fizycznej ustroju. Opublikowane i związane z tematem głównym referaty wygłosili: Waclaw Sidorowicz, Stanisław Grochmal, Eligiusz Preisler i Wanda Czarnocka-Karpińska. Obok tematu głównego przedstawiono szereg interesujących referatów, które prezentowali m.in. Maria Łukawska, Stanisława Wasilewska i Franciszek Sokołowski [17,18].

VII Zjazd SLS odbył się w dniach 17-18 grudnia 1957 r. w Krakowie. Zorganizowało go krakowskie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Jerzego Jedlińskiego. Tematem wiodącym Konferencji Naukowej było fizjologiczne i patologiczne podłoże stanów wytrenowania i przetrenowania. Referaty programowe wygłosili: prof. Włodzimierz Missiuro, doc. Wanda Czarnocka-Karpińska i doc. Eligiusz Preisler. Pozostałe referaty dotyczyły stanu wydolności fizycznej studentów i rehabilitacji ruchowej zaburzeń czynnościowych układu krążenia, nadciśnienia tętniczego u osób uprawiających sport oraz zdrowotnych następstw uprawiania pięściarstwa [19,20]. Kilka referatów, w tym wiodące, zostały przedstawione podczas odbywającego się pół roku później, na przełomie maja i czerwca 1958 r., XII Kongresu FIMS w Moskwie [21]. Liczny udział przedstawicieli polskiego środowiska sportowo-lekarskiego w kongresie moskiewskim wiązał się z powrotem członkostwa SLS do FIMS, po latach przerwy w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych XX wieku. Uprzednio profesor Włodzimierz Missiuro został w 1948 roku powołany do Zarządu FIMS i wraz z dr. Stanisławem Grochmallem brał czynny udział w VI Kongresie FIMS w Pradze (1948 r.).

VIII Zjazd SLS odbył się w dniach 20-21 listopada 1959 r. we Wrocławiu. Zorganizowało go wrocławskie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Lechosława Deca. Wiodącymi tematami Konferencji Naukowej Medycyny Sportowej były: referowane przez prof. Stefana Łukasika i dr. Seweryna Łukasika zagadnienie możliwości wykorzystania w medycynie wartości profilaktycznych różnych form wychowania fizycznego oraz przedstawiona przez profesorów Andrzeja Klisieckiego, Tadeusza Nowakowskiego i Eligiusza Preislera problematyka zdrowia, rozwoju fizycznego i zakresu badań lekarskich młodzieży uprawiającej sport.

W tematach wolnych omówiono aktualne problemy medyczne sportu wyczynowego [22]. Walne Zgro-

madzenie nadało tytuły Członków Honorowych SLS profesorom Davidowi B. Dill'owi (USA), Kalmanowi Lisak'owi (Węgry) i Andrzejowi Klisieckiemu, współtwórcy wyższego szkolnictwa w powojennym Wrocławiu.

IX Zjazd SLS, zarazem ostatni pod tą nazwą, odbył się w dniach 18-19 listopada 1961 r. w Łodzi. Zorganizowało go łódzkie środowisko sportowo-lekarskie pod przewodnictwem dr. Władysława Czeruckiego. Łącznie ze Zjazdem odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa Medycyny Sportowej. Tematami głównymi Konferencji były: problem przedłużania wydolności fizycznej ludzi starych i stanu zdrowia byłych zawodników wyczynowych oraz zagadnienia lekarskie sportu wyczynowego. W referatach programowych wygłoszonych przez profesorów Włodzimierza Missiuro, Waława Markerta i Wiktora Jankowskiego naświetlone zostały fizjologiczne i patofizjologiczne aspekty starzenia się organizmu.

W doniesieniach poświęconych ocenie zdrowia byłych zawodników wyczynowych nie stwierdzono na ogół ujemnego wpływu długotrwałego uprawiania sportu na organizm. Zagadnienia lekarskie sportu wyczynowego scharakteryzowano z punktu widzenia internistycznego, chirurgicznego, okulistycznego i organizacyjnego.

W doniesieniach przedstawiono dobrze udokumentowane obserwacje neurologiczne i laryngologiczne związane z urazowością u bokserów [23]. Walne Zgromadzenie SLS uchwaliło uchwałę o nadaniu tytułu Członka Honorowego Stowarzyszenia prof. Wandzie Czarnockiej-Karpińskiej.

Pierwszy prezes SLS, prof. dr Gustaw Szulc, zmarł w 1941 r. w Warszawie.

W okresie powojennym prezesami SLS byli: dr Juliusz Majkowski (1947-1948), dr Waław Sidorowicz (1948-1949), ponownie dr Juliusz Majkowski (1949-1953), dr Zdzisław Zajączkowski (1953-1957) oraz doc. dr Eligiusz Preisler (1957-1961) [24,25]. W okresie działania struktur organizacyjnych SLS, znaczącą działalność wykazywały koła warszawskie, poznańskie, krakowskie i wrocławskie oraz – w pewnych okresach – lubelskie, łódzkie, gdańskie i bydgoskie.

Naturalne związki medycyny sportowej z innymi dziedzinami medycyny, w szczególności z medycyną pracy, fizjologią stosowaną i medycyną profilaktyczną, uzasadniały rozszerzenie formuły członkowskiej Stowarzyszenia, dotychczas jako Związku Lekarzy Sportowych, i przekształcenie go w Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej (PTMS) jako organizację, dla której celem było m.in. wdrażanie lekarzy do pracy naukowej w dziedzinie kultury fizycznej, organizowanie zjazdów naukowych będących forum prezentacji osiągnięć placówek naukowych i dydaktycznych rozwijających zainteresowania medycyną sportową. Przekształcenie było usankcjonowaniem dążeń środowiska sportowo-lekarskiego do nadania organizacji roli integrującej poczynania naukowe i organizacyjne w dziedzinie medycyny sportowej. Do formalnego przekształcenia SLS w PTMS doszło w wyniku uchwały IX Zjazdu SLS w Łodzi w listopadzie 1961 r. [26]. Pierwszym prezesem PTMS został wybitny fizjolog prof. Włodzimierz Missiuro.

Powołana siedemdziesiąt lat temu organizacja polskich lekarzy sportowych pod nazwą Stowarzyszenie Lekarzy Sportowych odegrała niezwykle pozytywną rolę w integracji środowiska, umacniając jego opiniotwórczy wpływ na resorty zdrowia i kultury fizycznej i zwiększając możliwości pracy lekarza sporto-

wego wraz z ustawową specjalizacją z medycyny sportowej. Udział w Zjazdach Naukowych SLS i posiedzeniach naukowych kół okręgowych, obok korzyści w doskonaleniu zawodowym, był inspiracją do podejmowania badań naukowych w zakresie medycyny sportowej. Zmiana organizacyjna, jaka nastąpiła w wyniku przekształcenia SLS w PTMS, odpowiadała stanowi rozwoju polskiej myśli lekarskiej, związanej z wykorzystywaniem osiągnięć innych dyscyplin lekarskich w teorii i praktyce sportowo-lekarskiej. Ale też odwrotnie, wybitni polscy lekarze, w omawianym okresie lat trzydziestych do początku sześćdziesiątych XX wieku, zainteresowani praktycznie i teoretycznie medycyną sportową, mieli niekiedy decydujący wpływ na rozwój innych dziedzin medycyny w Polsce. Swoim dorobkiem naukowym i działalnością dydaktyczną znaczący wkład mieli m.in. profesorowie: Włodzimierz Missiuro w medycynie pracy i medycynie lotniczej, Władysław Dybowski w medycynie lotniczej, Eligiusz Preisler w fizjologii stosowanej i kardiologii, Eleonora Reicher w reumatologii, Wiktor Dega w rehabilitacji ortopedycznej, Stanisław Grochmal w rehabilitacji neurologicznej, Stefan Łukasik w ortopedii i traumatologii, czy też Waław Droszcz w pulmonologii. Tak więc szczególna specyfika medycyny sportowej, jako wielospecjalistycznego i interdyscyplinarnego kierunku medycyny, a częściowo też hobbyistycznego, dała ówczesnie wielu lekarzom możliwość realizacji swoich pasji zawodowych w medycynie sportowej jako działalności podstawowej lub, częściej, dodatkowej [27]. W tej ostatniej, wnosząc elementy medycyny sportowej do swoich zainteresowań podstawowych, znacząco wzbogacano podstawy naukowe i poziom usług w poradnictwie sportowo-lekarskim.

Piśmiennictwo

1. Dybowski W. Opieka lekarska nad wychowaniem fizycznym i sportem. [W:] Protokół posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego odbytego w dniu 16 kwietnia 1928 r., 38-45.
2. Dybowski W. Międzynarodowy Kongres Lekarski dla wychowania fizycznego i sportu (St. Moritz). Polska Gazeta Lekarska 1928; 7 (15): 284.
3. Dybowski W. Międzynarodowy Kongres Wychowania Fizycznego i Sportu. Amsterdam, 2-5 sierpnia 1928 r. Wychowanie Fizyczne 1928; 9 (9-10): 276-278; (11): 315-317.
4. Kuński H. Dzieje medycyny sportowej w Polsce. t. I (1901-1950). PTMS, Warszawa 2005; 35-55.
5. Rettinger R. Organizacja opieki lekarskiej w sporcie. Wychowanie Fizyczne 1937; 18 (3-4): 99-107.
6. Czarnocka-Karpińska W. Wrażenia z Międzynarodowego Kongresu Medycyny Sportowej w Berlinie. Wychowanie Fizyczne 1936; 17 (9-10): 389-393.
7. Gilewicz Z. Lekarz wojskowy a lekarz sportowy. Lekarz Wojskowy 1936; 27 (8): 449-461.
8. Szulc G. Opieka lekarska nad sportem. Lekarz Wojskowy 1938; 31 (5): 564-576.
9. Domosławski Z. Stowarzyszenie Lekarzy Sportowych powstało przed 60 laty w Worochcie. Gazeta Lekarska 1997; 7-8 (78-79): 39-40.
10. Statut Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. Warszawa, 14 maja 1937.
11. Lankosz J. I Zjazd Polskich Lekarzy Sportowych w Worochcie. Polska Gazeta Lekarska 1937; 16 (11): 211-212.

12. Sprawozdanie. II Zjazd Naukowy Polskich Lekarzy Sportowych. *Wiedza Lekarska* 1939; 13 (6): 183-184.
13. Majkowski J. Ze Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Wychowanie Fizyczne* 1947; 1 (1): 50.
14. Majkowski. Z Walnego Zjazdu Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Wychowanie Fizyczne* 1948; 2 [22] (5-6): 96-97.
15. Zajączkowski Z. Walny Zjazd Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Wychowanie Fizyczne* 1950; 4 (4-5): 209-212.
16. Ochrymowicz J. Z obrad V-ego Walnego Zjazdu Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Kultura Fizyczna* 1952; 6 (1): 63-64.
17. Konferencja Naukowa i Walny Zjazd Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Przegląd Sportowy* 1953; 9 (100): 2.
18. Preisler E, Fibak J. Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej. Oddział poznański 1946-1983. [W:] *Dzieje Naukowych Towarzystw Medycznych w Poznaniu w latach 1832-1983*. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 1985; 176-177.
19. Program: VII Zjazd Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. Kraków, 17-18 grudnia 1957 r. Komitet Organizacyjny VIII Ogólnopolskiego Zjazdu Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych, Kraków 1957.
20. Dec L. Tematyka Zjazdów Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej w ostatnim dziesięcioleciu. *Medycyna Lotnicza* 1969; 3/68 (27): 191-194.
21. Czarnocka-Karpińska W. XII Międzynarodowy Kongres Medycyny Sportowej w Moskwie 1958 r. *Kultura Fizyczna* 1958; 12 (9): 668-671.
22. Dec L, Łukasik S. Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Medycyny Sportowej we Wrocławiu połączonej z Walnym Zjazdem Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych (20-21 listopada 1959 r.). *Polski Tygodnik Lekarski* 1960; 15 (28): 1087-1090.
23. Koziański E. IX Zjazd Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. *Wychowanie Fizyczne i Sport* 1962; 6 (2): 111-112.
24. Kuński H. Prezesi Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych (1937-1961). [W:] Kuński H. *Zjazdy Naukowe Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych i Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej (1937-1996)*. PTMS, Warszawa-Poznań 1999; 156-167.
25. Kuński H. Składy osobowe Zarządu Głównego, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych i Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej w latach 1937-2002. *Medycyna Sportowa* 2002; 28 (1): 40-46.
26. Ogólnopolska Konferencja Naukowa Medycyny Sportowej. Od Redakcji. *Wychowanie Fizyczne i Sport* 1962; 6 (4): 285-286.
27. Dec L, Domostawski Z. Zjazdy naukowe i ich recepcja w praktyce sportowo-lekarskiej. *Medycyna Sportowa* 1994; 10 (32): 2-12.